

PRENS KONSTANTİN NİKOLAYEVIÇ'İN

İSTANBUL VE AKDENİZ ADALARI SEYAHATI 1845

İSTANBUL'DA İLK RUSLAR

(TÜRK SULARINDA 46 GÜN)

Fatih Ünal
Mesut Karakulak

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ.....	9
------------	---

Bir Reformist Prensın Hikâyesi.....	13
-------------------------------------	----

GİRİŞ YERİNE:

OSMANLI-RUS HARPLERİNİN GÖLGESİNDE.....	19
---	----

I. BÖLÜM

BİZANS'IN VARİSİ: KONSTANTİN'İN İSTANBUL

SEYAHATI.....	29
---------------	----

İstanbul Rüyası: Prens Konstantin'in Son Dersleri.....	32
---	----

"Rus Şehirlerinin Anası" Kiyev.....	35
-------------------------------------	----

Karadeniz Donanmasının Kalbinde: Prens Konstantin Nikolayev'de	36
---	----

Düşler Ressamı Ayvazovski'yle Odessa'ya.....	38
--	----

Sivastopol'de.....	42
--------------------	----

Prensın Gelişinin İstanbul'da Yankıları.....	43
--	----

Oleg'in İzinde: Boğaz'dan İlk İntibalar	50
---	----

Hayallerin Şehri: Konstantin'in İstanbul'a İlk Bakışı ve Gözlemleri.....	55
---	----

Ayvazovski'nin Fırçasında Beylerbeyi: Sultan ve Prens.....	67
---	----

Bir Prensın Gözünden Belgrat Ormanları ve Osmanlı Rumları.....	75
---	----

Prens Konstantin Ortodoksluğun Kiblesi Ayasofya'da.....	78
--	----

Bizans'ın İzinde: Konstantin'in Tarihi Surları.....	91
--	----

Beylerbeyi Sarayı'nda İkinci Kabul.....	115
Sultana Veda	123

II. BÖLÜM

ADALARIN UNUTULMUŞ HİKÂYELERİ:

KONSTANTİN'İN EGE GÜNLÜKLERİ	127
------------------------------------	-----

Olympos'un Rüzgârı: İzmit-Bursa Gezisi, Uludağ'a Tırmanış.....	133
Çanakale Boğazı'nda.....	137
Üç Bin Yıl Sonra Troia'da (Troya) Bir Rus Odysseus	139
Ege'nin Gözyaşı: Midilli (Mitilen)	146
Rus Prensin İzmir İzlenimleri	149
Bir Adanın Hikâyesi: Sakız (Hios)	154
Sisam (Samos)	161
Akdeniz'in Kudüsü: Batnaz (Patmos).....	164
Konstantin Rodos'ta: Her Şey Çıplak Bir Duvardan İbaret.....	168
Kanlı Kulenin Gölgesinde: Selanik Ziyareti.....	173
Afon (Aynaroz)'da Küçük Hac.....	174
Odessa'ya Dönüş.....	182

SONUÇ.....	185
------------	-----

EK.....	189
---------	-----

KAYNAKÇA	191
----------------	-----

“Konstantinopol’ü ne alalım ne de kimseye verelim”

V.A.Jukovski

1845

SUNUŞ

İmparatorluklar ve medeniyetler başkenti İstanbul, Doğu ve Batı kültürünün buluştuğu, görkemli ve büyüleyici tabiat manzaraları, tarihi, kültürel ve toplumsal dokusu, mistik ve gizemli dünyasıyla binbir gece masallarıyla imgelenen doğunun başlangıç noktası idi. Bir bakıma Doğu ile Batı'nın izdivacında suret bulmuş kentlerin anasıydı. Bilinen en eski dönemlerden beri dünyanın her tarafından; sanatçı, yazar, şair, düşünür, din adamı, asker-diplomat gibi her sınıftan sayısız gezgin için cazibe merkeziydi. Bu cazibe merkezine 19. asırda Ruslar da ilgi göstermeye başladı. Denizcilik sektöründeki gelişmeler sayesinde 19. yüzyılda yükselişe geçen seyahat kültüründen Rus gezginler de hayli müstefit oldu. İstanbul'a seyahat etmek öncelikle Rus aydınları, zengin ve elit zümre arasında adeta bir moda hâline geldi. Bunları ise araştırmacılar ve sıradan vatandaşlar takip etti. Ruslar, Bizans medeniyeti ve Hristiyanlık aidiyeti duygusuyla İstanbul'a daha büyük anlamlar yükledi. Bizans mirasına, antik Yunan kültürüne alakanın arttığı bu yüzyılda Ruslar geçmişlerini, tarihî, kültürel ve dinî kodlarını bu topraklarda aradı.

Osmanlı-Rus ilişkilerinin geçici bir barış havasına girdiği Hünkâr İskeleyi Antlaşması sonrasında, buharlı vapurların da faaliyete geçerek kolay ve rahat ulaşım imkânları sağlamasıyla Ruslar İstanbul'a adeta akın etmeye başladı. Rus hacıların kutsal topraklara gidiş ve dönüşlerinde hem bir durak hem de sahip olduğu kilise, ayazma, kutsal objeleri barındıran mabetleriyle İstanbul Ortodoks haccın bir parçası sayılıyordu. Bu alakanın artmasında şüphesiz uzun bir süredir kendilerini Bizans'ın varisi, Ortodoksluğun hamisi olarak gören Rus çarlarının siyasi hedeflerinin İstanbul, Boğazlar ve Akdeniz istikametine yoğunlaşmasının, emperyalist ve yayılmacı politikaların hayata geçirilmesinin tesiri büyüktü. 18. ve 19. asırlarda Rusya artık Osmanlı Devleti'nin baş etmekte güçlük çektiği ciddi bir rakipti.

Romanov hanedanından Prens Konstantin Nikolayeviç, Rus tarihinde Kiyev Knezi Oleg'in 907'de kısmen efsanevi anlatımlarla bilinen İstanbul macerasının ardından İstanbul'a gelen ilk saray mensubu idi. Dolayısıyla Rusya cephesinden bu seyahat oldukça önemliydi. Türk-Rus ilişkilerinin her an yeni bir buhrana sürüklenebileceği bir dönemde, henüz 18'ine yeni basmış genç bir deniz subayı olan Prens Konstantin İstanbul'a geldi. Seyahat amacıyla yapılan bu ziyaretin hiç şüphesiz birçok siyasi ve askerî maksadı ve mahiyeti bulunuyordu. Prens küçük yaşlarından itibaren birçok deniz seyahati yapmıştı. Ancak bu en uzun ve en uzak bir diyara ve ayrıca en özel ve Rusya için anlamlı bir yabancı memlekete ilk seyahati olacaktı.

Prens Konstantin Türk topraklarında toplam 46 gün geçirdi. Bunun 16 günü İstanbul'da, 30 günü ise Marmara ve Adalar Denizi'ndeki irili ufaklı ada ziyaretiyle geçti. İstan-

bul'da 13 gün Boğaziçi'nde Büyükdere Rus elçiliği yazlık sarayında, 3 gün ise Pera'da Rus elçiliğinde ikamet etti. İstanbul'da bulunduğu süre içerisinde 3 kez Beylerbeyi Sarayı'nda Sultan Abdülmecit'le görüştü. Osmanlı üst düzey devlet adamları ve Avrupa devletlerinin İstanbul'daki temsilcileriyle tanıştı. İstanbul'un belli başlı tarihî mekânlarını gezdi. Patrikhanelere, kiliselere, camilere gitti. Bizans döneminden kalma surları, su kemerlerini, sarnıçları; Osmanlı askerî ve idari kurumlarını, Topkapı Sarayı'nı, Bâb-ı Ali'yi, Tersâne-i Amire ve donanmayı, Tophâne-i Amire'yi, Selimiye Kışlası'nı ziyaret etti. Rumlar ve Ermenilerin yoğun olarak yaşadığı semtleri gezdi ve bu unsurların önde gelen temsilcileriyle görüşmeler yaptı.

Prens adalarıyla başlayan Marmara gezisinde İzmit ve Bursa'nın ardından Çanakkale Boğazı'nı geçerek Akdeniz ya da Adalar Denizi'ne açıldı. Burada Troia harabelerinde gözlemler yaptı. İzmir ve etrafındaki adaları; Midilli, Sakız, Sisam, Batnaz ve Rodos adalarını ziyaret etti. Adalarda Rum Ortodoks din adamları ve yerel idarecilerle görüşmeler yaptı. Rum isyanlarında yaşananları yerinde, Rum müşahitlerin kin ve nefret yüklü anlatımlarından dinledi. Atina açıklarından seyrederek Selanik'e çıktı ve ardından Aynaroz'da küçük haccını yaptı. Tekrar Çanakkale Boğazı üzerinden İstanbul'a döndü. Büyükdere Rus elçiliğinde yapılan veda balosunun ardından Rusya'ya hareket ederek Osmanlı sularındaki seyahatini tamamladı.

Prens tüm seyahati boyunca gördüklerini, izlenimlerini, duygularını ve tespitlerini not ettiği günlükler tuttu. Babası ve yakınlarına mektuplar yazdı, karakalem çizimler ve resimler yaptı. Ayrıca Rusya'nın, Bizans'ın ve Osmanlı'nın

İstanbul'una atfen “Çargrad, Konstantinopol ve İstanbul'a Seyahat” (Puteşestvie v Tsargrad, Konstantinopol i Stambul) adını verdiği bir de ajanda tuttu. Arşivlediği çizimleri, notları ve ajandasını daha sonra tekrardan kritize ederek hatırat olarak yayınladı.

Elinizdeki bu eser Prens Konstantin'in 1845'te Osmanlı-Türk topraklarında geçirdiği 46 günlük seyahati ile sınırlı tutuldu. Hayatından, dönemin Türk-Rus ilişkilerinden kısa özetlerle birlikte eserin geri kalanı bu seyahatteki gezi rotası, gözlemleri, düşünceleri ve tespitlerinden oluştu. Çalışmada kullanılan temel kaynaklardan bazıları; Konstantin'in notları, babasına yazdığı mektuplar, seyahatinin İstanbul etabına eşlik eden Rus şarkiyatçı Berezin'in seyahat günlüğü ile prensin Marmara ve Ege seyahatlerine eşlik etmek üzere Osmanlı hükümeti tarafından vazifelendirilen Bahriyeli Mustafa Bey'in raporudur. Bunların yanı sıra bazı Osmanlı belgeleri, Rus araştırmacılardan Sidorova'nın Rus belgelerinden istifadeyle yaptığı yayınlar ile Prens'in hayatını anlatan Voronin'in hacimli eserinin ilgili kısımları, Türk-Rus ilişkileri konulu Rusça ve Türkçe genel eserler araştırmamızın diğer kaynaklarını teşkil etti.

Bir Reformist Prensın Hikâyesi

Romanov hanedanının 19. asırdaki en parlak, en görkemli ve etkili şahsiyetlerinden biri olan Büyük Prens¹ Konstantin Nikolayeviç Rus Çarı I. Nikolay Pavloviç ile Çariçe Aleksandra Fedorovna'nın ikinci oğlu olarak 1827 yılında doğdu. Çocukluğundan itibaren ailesi tarafından ileride Rus donanmasının ve denizcilik idaresinin başına geçmek üzere denizci bir asker olarak yetiştirildi. Denizcilik eğitimi için, hayatının her döneminde en önemli şahsiyetlerden biri olan ve İstanbul seyahatine de birlikte çıktığı Amiral Fedor Petroviç Litke'ye emanet edildiğinde henüz beş yaşındaydı. Uzun yıllar Litke'nin sorumluluğu ve gözetimi altında sıkı, disiplinli, düzenli bir eğitim aldı ve iyi bir denizci olarak yetiştirildi.² Küçük yaşlardan itibaren dindar bir Hristiyan-Ortodoks çevrede

- 1 Rusça ünvanlarda *Veliki Knez*, Batı dillerinde *Grandük* olarak geçer. Babaları Nikolay henüz prens iken ağabeyi Aleksandr'ın doğmuş olması ve bu yüzden de ağabeyinin tahta çıkma meşruiyetini yitirmiş olması teamülüne istinaden babasından sonra kendisinin tahta çıkmayı hayal ettiğine dair çeşitli iddialar ortaya atılmış ise de bu yönde hiçbir somut teşebbüste bulunmadığı bilinmektedir. Ağabeyi tahta çıktığında ise çifte imparator gibi geniş yetkiler elde ederek uzlaşma içerisinde ülke yönetiminde yer almıştır.
- 2 "Konstantin Nikolayeviç", *Russkiy Biografiçeskiy Slovar (RBS)*, S. Peterburg 1903, s. 120; Sidorova Anna Nikolayevna, *Vospitanie Velikih Knyazey v Semyah İmperatorov Nikolaya I i Aleksandra II*, Moskovskiy Gosudarstvenniy Universitet İmeni M. V. Lomonosova, Dissertatsiya Na Soiskanie Uçenoy Stepni Kandidata İstoriçeskih Nauk, Moskva 2016, s. 171-180; K. A. Vah, *Velikiy Knyaz Konstantin Nikolayeviç Na Svyatoy Zemle v 1859 godu*, Moskva 2009, s. 5.

Prens Konstantin Nikolayeviç
(F. Kryuger, 1850)

yetişen prens ağırbaşlı, cesur, kararlı bir karaktere sahipti.

Romanovlara mensup tüm bireyler gibi Konstantin de çok yönlü bir eğitim modelinden geçti. Yabancı diller, resim, müzik, kaligrafi, dans, binicilik, jimnastik gibi dersler gördü. Bilim derslerinde rehberi Vasiliy Andreyeviç Jukovski idi. Başarılı bir eğitmen

olan Jukovski Amiral Litke'den sonra Konstantin'in hayatını şekillendiren ikinci önemli şahsiyet oldu. Prens üzerinde büyük bir tesire sahipti.³ Tarih eğitimi en önemli derslerin başında geliyordu. Rus tarihi İ. P. Şulgin tarafından verildi. Genel tarih dersleri ise A. F. Grimm tarafından Alman dilinde okutuldu. Konstantin Fransızca ve İngilizce dersleri aldı. Hukuk ve İstatistik dersleri tarihçi, bibliyograf ve devlet adamı olan Andreyeviç Korf tarafından verildi. Matematik ve Fizik derslerinde hocası akademisyen E. N. Lents, askerî

3 Jukovski İmparator I. Nikolay'ın diğer çocuklarının da eğitimcisi idi. Ancak onun yanında Konstantin'in yeri özeldi. Onunla özel, samimi bir dostluğu vardı. Jukovski'nin 1841'de emekli olduktan sonra Almanya'ya yerleşmesinden sonra da mektuplaşmaları, tavsiye ve öğütleri devam etti. Prens Konstantine mektupları için bkz, *Pisma V. A. Jukovskago K Ego İmperatorskomu Visočestvu Gosudaryu Velikomu Knyazyu Konstantinu Nikolayeviçu 1840-1851*, Moskva 1867; N. V. Kazanina, "Vaş Vernıy Drug i Uçenik: Po Perepiske Velikogo Knyazya Konstantina Nikolayeviça s V. A. Jukovskim (1838-1850 gg)", *Jizn Otdannaya Shujeniye Rossii, Sbornik Materialov Nauçnoy Konferentsii 25 Oktyabrya 2017 goda*, Sankt-Peterburg 2017, s. 40.

bilimler; topçuluk, strateji, taktik ve tahkimat derslerinde Albay F. F. Laskovski ile Binbaşı M. D. Rızvoy idi.⁴

Prens Konstantin'in asıl eğitimi denizcilik sahasında oldu. Bu dönemde çağdaşı Batılı devletlerdeki hanedan üyeleri, prensler tecrübelerini ülke sınırlarını aşarak bilhassa denizler ve denizcilik üzerine kazanmaktaydılar. Batılı devletler için ulusların geleceklere ve istikbali denizlerde idi. Aynı dönemde Fransız Joinville Prensi de bir⁵ denizci subayı olarak İstanbul ve Levant'a seyahat düzenlemiş üst düzey devlet görevlileri, saray mensupları, askerler ve diplomatlarla temaslarda bulunmuş benzer şekilde hayli tecrübe kazanmıştı. Eğitim aşamasında Litke başta olmak üzere onun yardımcısı Tuğamiral F. S. Lutkovski de prensin eğitiminden sorumlu idi. Konstantin'in denizcilik uygulama sahasındaki eğitimi de çok erken yaşlarda başladı. 1834'te henüz 7 yaşındayken ilk subaylık derecesi olan "miçman" rütbesini aldı. Ertesi yıl 8 yaşında "Gerkules" (Herkül) isimli askerî gemiyle ilk defa denize açıldı. Bu arada ailesiyle 1835'te Almanya'ya seyahat etti. 1843'te "teğmen", ertesini yıl da "kaptan teğmen" rütbesi aldı. İstanbul'a deniz seyahatine çıkmadan bir yıl önce 1844'te "İngermanland" isimli gemiyle Arhangelsk'ten Kronştad'a kadar büyük bir deniz seyahati daha gerçekleştirdi. Yaklaşık iki ay süren ve bu kitabın da konusu olan 1845 İstanbul se-

4 "Konstantin Nikolayeviç", *RBS*, s. 120-121; Prens Konstantin'in ilk en uzak ve en uzun süreli İstanbul seyahati öncesi gerek seyahat gerekse eğitim amaçlı deniz seferleri hakkında bkz. Sidorova, *Vospitanie Velikih Knyazey*, s. 174-175.

5 Joinville Prensi'nin bu seyahatnamesi için bkz. Süleyman Uygur, "Fransız Prens Joinville'nin İstanbul, Anadolu, Suriye ve Mısır'a Dair Seyahat Notları", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli araştırma Dergisi*, 110/361, 2024, s. 361-384, François Ferdinand Philippe d'Orleans Joinville, *Prince de Joinville vieux souvenir 1818-1848*. Paris: Calmann Levy, Editeur, 1894.

yahati sonrasında yine Litke'nin refakatinde Fransa, İspanya ve İngiltere'ye seyahatlere çıktı.⁶

1845'te İstanbul ve Ege adalarına yaptığı seyahatten bir yıl sonra "1. derece kaptan" rütbesi aldı ve ardından "Pallada"⁷ fırkateynini kumanda ederek bu gemiyle 1847-1848 yıllarında iki kez deniz seferi gerçekleştirdi. Bu esnada "Tuğamiral" rütbesine terfi eden Konstantin 1849'da Macaristan'a yaptığı askerî seferde bizzat savaşlarda yer aldı. 1852'de denizcilik karargâhının başı A. S. Menşikov'un teşriki mesaisinde yer aldı. Menşikov'un İstanbul'a elçi olarak gönderilmesi üzerine "Koramiral" rütbesine terfi ederek Denizcilik Bakanlığı'nın başına geçti.⁸ Kırım Savaşı'nda İngiliz ve Fransız donanmalarının taarruzlarına karşı Kronştad savunmalarına katıldı.

Prens Konstantin 1855'te babası Çar Nikolay'ın ölümünden sonra tahta çıkan ağabeyi II. Aleksandr'la birlikte 1881'e kadar Rusya'nın kaderini elinde tutan ikinci kişi oldu. Rusya'da kapsamlı reformlara duyulan ihtiyacı fark eden ilk Rus aydınlarından biriydi. Kırım Harbi sonrasında Rusya'da birçok alanda gerçekleştirilen reform faaliyetlerinde, yenileşme ve modernizasyon girişimlerinde en baştaki isimler arasında yer aldı. 1854-55 Sivastopol kuşatmasında Kızılhaç'ın, ertesi yıl 1856'da Rus Ticaret ve Gemicilik Kumpanyası'nın (Russkogo Obşestva Parohodstva i Torgovli)⁹ kurucusu oldu. Yine aynı yıl Rusya'nın "Kudüs Projesi"ni (İerusalimskiy Proyekt) hayata geçirdi. Rusya'da serflik sistemini (Krepostnaya Prava) ortadan kaldıran kanun düzenlemelerinde aktif rol aldı. De-

6 "Konstantin Nikolayeviç", *RBS*, s. 121.

7 Antik Yunan mitolojisinde Tanrıça Athena'nın üvey kız kardeşi ya da Tanrıça Athena'nın lakabı.

8 "Konstantin Nikolayeviç", *RBS*, s. 121-122.

9 Mesut Karakulak, *Osmanlı Sularında Rus Vapurları*, TTK, Ankara 2020.

nizcilik reformu başta olmak üzere Rusya’da gerçekleştirilen köylü reformu, mahkemelerden kanunlara kadar birçok hukuk düzenlemeleri ve Rusya’nın iç ve dış politikalarının yeniden gözden geçirilmesine kadar birçok alanda etkili oldu. Bu bağlamda Rusya’nın dış politikasında da aktif olarak etkin roller üstlendi. Yunanistan ve Polonya meselelerinde görevler aldı. Her şeyden önce yaptığı reformlarla Rus denizciliği ve donanmasına damga vurdu. Yelkenliden buharlı ve zırlı filoya geçiş sürecini hızlandırdı. Rus donanmasına çok sayıda modern gemi kazandırdı.¹⁰ Konstantin denizcilik sahasında, içlerinde İngiliz, Fransız, Alman başta olmak üzere yabancı dillerde kaleme alınmış denizcilik eserlerinin de bulunduğu çağının en zengin kütüphanelerinden birine sahipti.¹¹

Prens Konstantin’in bilim ve matbuat faaliyetlerinde de dikkat çekici, kalıcı girişimleri oldu. Daha gençliğinde Litke’nin teşebbüsleriyle kurulmuş olan Rus Coğrafya Cemiyeti’ni himâyesine alarak faaliyetlerine katıldı. Cemiyete üye olan Konstantin, İstanbul seyahati dönüşünde bu cemiyetin başkanı seçildi. Belirli sürelerle Rus Arkeoloji Cemiyeti’nin; piyano, org ve çello çalan biri olarak Rus Müzik Cemiyeti’nin başkanlıklarını yaptı. Petersburg ve Moskova’da konservatuar ve opera binalarının inşasına katkı verdi. Rus denizciliği sahasında Rusya’nın en uzun süreli yayınlarından biri olan “Morskoy Sbornik”¹² (Denizcilik Mecmuası) dergisini çıkardı.

10 “Konstantin Nikolayeviç”, RBS, s. 123-126.

11 Rusya’da denizcilik kütüphanelerinin oluşumu ve Konstantin’in kütüphanesi için bkz, O. M. Fedorova, “Velikiy Knyaz Konstantin Nikolayeviç i Ego Morskaya Biblioteka”, *Konstantinoviçi-Semya, Traditsii, Deyatelnost Na Blago Rossii, Sbornik Materialov Nauçnoy Konferentsii 28 Oktyabrya 2015 goda*, Sankt-Peterburg 2015, s. 21-28.

12 Mesut Karakulak, “Türk Denizciliğine Dair Bir Rus Literatür Taraması: Morskoy Sbornik, Türk Tarihine Dair Yazılar, Türk Tarihine Dair Yazılar,

1850'de İmparatorluk Bilimler Akademisi'nin "onur üyesi", yine Petersburg Üniversitesi ve Kazan Üniversitesi'nin "saygın üyesi" olarak onurlandırıldı.

1865'te tayin edildiği Rusya Devlet Meclisi Başkanlığı görevini Çar II. Aleksandr'ın öldürüldüğü 1881'e kadar sürdürdü. Yine bu tarihe kadar Rusya Denizcilik Bakanlığı görevini de yürüttü. Prens Konstantin yeğeni III. Aleksandr'ın tahta çıkışıyla 1881'de tüm görevlerinden uzaklaştırıldı. Hayatına bir süre Kırım'da devam eden Prens Ocak 1892'de Petersburg yakınlarındaki Pavlovsk'ta hayata veda etti.¹³ Saxe-Altenburg Prensesi Aleksandra İosifovna¹⁴ ile zaman zaman sıkıntılı giden evliliğinden 6 çocuğu bulunuyordu.

Geride devleti için yaptığı hizmetler, kattığı değerler ve gerçekleştirdiği reformlarla büyük bir miras bıraktı. Birikimli, donanımlı bir devlet adamı olarak temayüz etmesinde hiç şüphesiz çok genç yaştan itibaren Rusya sınırlarında ve sınırlarının ötesinde gerçekleştirdiği seyahatler, bu seyahatlerde edindiği büyük deneyimler ve yaşadığı tecrübeler büyük rol oynadı. Bu meyanda İstanbul ve Ege adaları seyahati Prens'in hayatındaki ilk ve mahiyeti itibarıyla en anlamlısı idi. Zira Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki ilişkiler her zamankinden daha bir önem arz ediyordu.

Gece Yay., Ankara 2017, s. 369-391.

13 "Konstantin Nikolayeviç", *RBS*, s. 132.

14 Ortodoks olmadan önce tam adı Aleksandra Frederike Henriette Paulina Marianne Elizabet idi. Henüz 16'sında güzelliği dillere destan eşiyile evlendiğinde Konstantin 21 yaşındaydı.

GİRİŞ YERİNE: OSMANLI-RUS HARPLERİNİN GÖLGESİNDE

18. asrın ikinci yarısı Türk-Rus rekabetinin kati bir biçimde Rusya lehine döndüğü tarihî hadiselere sahne oldu. 1768’de başlayan ve 1774’te Küçük Kaynarca Antlaşması’yla sona eren Osmanlı-Rus Harbi Rusya karşısındaki mağlubiyetler zincirinin ilk önemli halkası idi. Rusya’nın Osmanlı’ya karşı askerî üstünlüğü tescil edilmişti.

Aleksey Orlov komutasındaki bir Rus donanması Baltık denizinden hareketle Akdeniz’e açılmış, Sakız Adası açıklarına geldiğinde Çeşme’de demirli Türk donanmasını yakarak imha etmişti. Ancak Çanakkale Boğazı geçilememiş, Orlov’un teşvikiyle Mora’da Osmanlıya karşı bir Rum isyanı kışkırtılmış ise de Mora’ya çıkan Rus kuvvetleri Osmanlılarla boy ölçüşebilecek güçte olmadığından isyan neticesiz kalmıştı.¹ Bâb-ı Âli barış müzakereleri talep etti ve 1774’te yapılan Küçük Kaynarca Barışı ile Osmanlı Rusya’nın ileri sürdüğü

1 George Vernadskiy, *Rusya Tarihi*, çev. Doğukan Mızrak-Egemen Ç. Mızrak, Selenge, İstanbul 2009, s. 212.

ağır şartları kabul etmek mecburiyetinde kaldı. Rusya bu antlaşmayla Osmanlı Devleti'nin içişlerine müdahale imkânı elde etti. Osmanlı Devleti dâhilindeki Ortodoks kiliselerinin himaye altına alınması, Rusya tebaası ve tüccarlarının himaye edilmesi, Rus ticaret gemileri için Boğazlardan serbest geçiş hakları kazandı. Katerina İstanbul'u Ortodoksluğa geri kazandırmayı, boğazları ele geçirmeyi, Osmanlı Devleti'ni ortadan kaldırıp İstanbul merkez olmak üzere Rusya'nın himayesinde uydu bir Grek Rum İmparatorluğu kurarak Bizans'ı ihya etmeyi hayal ediyordu.² 1783'te Kırım Ruslar tarafından önce işgal ve ardından ilhak edildi. 1792'de ise Osmanlı-Rus barış antlaşması imzalandı.

I. Aleksandr döneminde Rusya 1806'da Osmanlı Devleti'ne harp ilan etti ve Rus orduları Eflak ve Boğdan'ı işgal etti. 1811'de Mihail Kutuzov komutasındaki Rus ordusu Tuna'nın kuzeyinde büyük bir zafer kazandı. 1812'de yapılan barış antlaşmasıyla Ruslar Basarabya'yı topraklarına kattı.³ Savaşın devam ettiği yıllarda Çar Aleksandr ile Napolyon arasında Erfurt'ta yapılan müzakerelerde İstanbul ve Boğazlar gündeme getirildiğinde Çar Boğazların Rusya'ya bırakılmasını istedi. Napolyon "İstanbul tek başına İmparatorluğa değer", "Marsilya'nın yolu Boğazlardan geçer" sözleriyle Rusya'nın ihtiraslarına engel oldu.⁴

Bu defa Batılı devletlere ve özellikle de Rusya'ya büyük ümitler bağlayan Rumlar 1821'de Mora'da isyan etti. İsyanıcılar burada büyük bir Müslüman-Türk katliamı gerçekleştirdi. Rumların bağımsızlık arzularının en büyük destekçilerinden

2 Akdes Nimet Kurat, *Rusya Tarihi*, TTK, Ankara 2010, s. 290-291.

3 Kurat, *Rusya Tarihi*, s. 301.

4 Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi V*, TTK, Ankara 1983, s. 207.